

بررسی مزایای حقوقی در نظر گرفته شده برای مبادلات مرزی

دکتر احد قلی زاده*

مقدمه

از زمانهای بسیار دور، مبادلات مرزی بین ساکنین نقاط مرزی در تمام قلمرو سیاسی هر کشور، با ساکنین کشورهای همسایه در آن نقاط، معمول و متداول بوده است. همزمان با استقرار نظم و ترتیب در مبادلات کالا، خارج از مرزهای قلمرو گمرکی هر کشور، مبادلات مرزی نیز تحت پوشش مقررات خاصی در آمد.

قوانین و مقررات مربوط به صادرات و واردات نسبت به کلیه ساکنین ایران قابل اعمال است اعم از اینکه شاغلین به تجارت خارجی از اشخاص حقیقی بوده یا از اشخاص حقوقی باشند و اعم از اینکه ایشان اشخاص خصوصی در برگیرنده بخش خصوصی و تعاونی و یا از اشخاص عمومی نظیر دولت و مؤسسات عمومی غیر انتفاعی نظیر شهرداریها باشند و اعم از اینکه آن اشخاص ساکن مناطق مرزی یا مناطق غیر مرزی باشند. با این حال، قانونگذار در مبادلات مرزی در مواردی مزایایی برای ساکنین مناطق مرزی یا پیموران یا تعاونیهای مرز نشینان در نظر گرفته است. چنین مزایایی به ملوانان و کارگران و ایرانیان شاغل در

خارج نیز اعطا شده است.

اصولاً همه مبادلات با خارج باید از طریق گمرکات کشور و مطابق قواعد عمومی مربوط به صادرات و واردات انجام شود. بنابراین، مبادلات مرزی مواردی هستند که از قواعد اصلی استثناء شده اند. در نتیجه، نظامات خاص آنها بطور حصری معین گردیده است تا این حالت استثنایی به سایر موارد سرایت نکند و مجموعه قوانین و مقررات تجارت خارجی را تحت تأثیر قرار ندهد. از سوی دیگر، اگر چه مبادلات مرزی هم از مقوله صادرات و واردات و موضوع تجارت خارجی هستند ولی بدلیل اینکه در آنها مسائل حقوقی مربوط به واردات و صادرات درهم آمیخته شده و اینگونه مبادلات نسبت به سایر انواع تجارت خارجی دارای نظامات خاصی هستند بحث راجع به آنها در فصل مستقل انجام می گیرد.

با ایجاد ثبات نسبی در روابط ایران و کشورهای همسایه، ایجاد آرامش نسبی در افغانستان، بهبود روابط با کشورهای حوزه جنوبی خلیج فارس و پیدایش چهار همسایه جدید (ترکمنستان، آذربایجان، ارمنستان و نخجوان) و تشکیل جدید آکو، فرصت مناسبی برای توسعه مبادلات مرزی پدید

* عضو هیأت علمی دانشگاه اصفهان

* برگرفته از طرح پژوهشی شماره ۸۰۱۲۳۳ نگارنده که با هزینه دانشگاه اصفهان انجام شده است.

آمده است (نور محمدی، ص ۱۵۲).

هدف این مقاله، بررسی مزایای حقوقی در نظر گرفته شده برای مبادلات مرزی است و این مطالعه به مزایای اعطا شده به مرز نشینان، تعاونیهای مرز نشینان، پیلهوران، بازارچههای مرزی، ملوانان، کارگران و ایرانیان شاغل در خارج از کشور خواهد پرداخت.

الف. مرز نشینان

امتیازات مختلفی برای خانوارهای مرز نشین در نظر گرفته شده است. بعنوان اولین امتیاز، ماده ۸ قانون مقررات صادرات و واردات (ق.م.ص.و) که وارد کنندگان کالاها را مختلف اعم از دولتی و غیردولتی را جهت اخذ مجوز ورود و ثبت سفارش موظف به مراجعه انحصاری به وزارت بازرگانی نموده در تبصره ۲ خود خانوارهای مرز نشینان را از موضوع این ماده مستثنی نموده است. در این رابطه چند نکته وجود دارد.

● اول اینکه، «مرز نشین» از سوی قانونگذار تعریف نشده است و معلوم نیست خانوارهای مرز نشین به کدام خانوارها اطلاق می شود. بنابراین، مطابق بند (ج) ماده ۱۰ ق.م.ص.و، دولت موظف شده است شرایطی را که اشخاص و گروههای یاد شده باید داشته باشند تا بتوانند از مزایای مبادلات مرزی استفاده کنند در آیین نامه مشخص کند. ولی دولت به درستی انجام وظیفه نکرده و آیین نامه به این موضوع نپرداخته است. حتی در این مورد، شرط سکونت برای مدت معینی جهت مرز نشین محسوب شدن تعیین نگردیده است. در نتیجه، با توجه به عرف، هر کس که ساکن در مناطق مرزی باشد و به او اصطلاح مرز نشین اطلاق شود مرز نشین محسوب می گردد و می تواند از مزایای مربوط به مرز نشینی بهره مند گردد. در نتیجه، کفایت شخصی در یکی از نقاط مرزی دارای سکونت گاه باشد تا مرز نشین محسوب گردد حتی اگر آن محل استیجاری باشد.

● دوم اینکه، برای مشخص شدن معنی کلمه «مرز نشین» لازم بوده است که مفهوم «مرز» در آن کلمه مشخص شود. بنابراین، مطابق ماده ۱۰ ق.م.ص.و. تعیین نقاط و عرض حاشیه ای از مرز که ساکنان آن مرز نشین محسوب می شوند نیز به آیین نامه سیرده شده است. آنچه آیین نامه تعیین نموده بعداً با مصوبات هیأت وزیران تغییراتی پیدا نموده تا جایی که فعلاً اهالی کلیه بخشهای مرزی استانهای کشور، به استثنای استانهای گیلان و مازندران^۱ و به استثنای بخشهای مربوط به مراکز شهرستانها،^۲ همچنین، شهرستانهای لامرد و دشتستان^۳ با دریافت کارت مبادلات

مرزی مشمول تسهیلات مبادلات مرزی هستند.^۴

سوم اینکه، علاوه بر دو مورد فوق، مطابق ماده ۱۰ ق.م.ص.و. تعیین «نوع و مقدار کالاها قابل صدور و ورود» توسط خانوارهای مرز نشین یا شرکتهای تعاونی آنها، کارگران ایرانی شاغل مجاز در خارج، پیلهوران مرز نشین، ملوانان و کارکنان شناورهایی که بین سواحل ایران و سایر کشورها در تردد هستند، همچنین، تعیین «شرایط صدور و ورود کالا و انجام تعهدات» به دولت سیرده شده و توسط دولت این موارد تعیین می گردند. مرز نشینان مجاز به ورود هر نوع کالایی نمی باشند.^۵ هر مرز نشین بسته به اینکه در کدامیک از مناطق مرزی باشد می تواند بر اساس ق.م.ص.و. سالیانه مقدار معینی کالا صادر و در قبال آن کالا وارد نماید.^۶ بعنوان شرایط مبادله کالا توسط دارندگان کارت مبادلات مرزی یا شرکت تعاونی آنان، کالای وارداتی باید ساخت یا محصول کشورهای ممنوع معامله نباشد. همچنین، انجام صادرات و واردات کلیه کالاها منوط به رعایت مقررات بهداشت انسانی، دامی و نباتی و مقررات مربوط به انرژی اتمی می باشد.

مرز نشینان می توانند کلیه کالاها را صادر نمایند ولی کالاهایی را می توانند وارد کنند که به آنها اجازه واردات آنها داده شده است. در این رابطه، اگر چه مرز نشینان از تحصیل کارت بازرگانی معاف شده اند ولی موظف به سپردن پیمان ارزی می باشند و ایفای تعهد ارزی ایشان نیز با واردات کالا انجام می گیرد. در واقع، همانطور که در ماده ۱۷ آیین نامه اجرایی ق.م.ص.و. آمده است دارندگان کارت مبادلات مرزی یا شرکت تعاونی آنان مجازند کلیه کالاهایی را که صدور آنها مجاز است یا با صادرات آنها موافقت کلی شده است با رعایت سایر مقررات صادر کرده و در مقابل، در حد سقف ارزشی معینی^۷ در سال برای هر نفر بدون اخذ

○ با ایجاد ثبات نسبی در روابط ایران و

کشورهای همسایه، ایجاد آرامش نسبی در افغانستان، بهبود روابط با کشورهای حوزه جنوبی خلیج فارس و پیدایش چهار همسایه جدید (ترکمنستان، آذربایجان، ارمنستان و نخجوان) و شکل جدید اکو، فرصت مناسبی برای توسعه مبادلات مرزی پدید آمده است.

○ «مرزنشین» از سوی قانونگذار تعریف نشده است و معلوم نیست خانوارهای مرزنشین به کدام خانوارها اطلاق می شود. بنابراین، مطابق بند (ج) ماده ۱۰ ق.م.ص.و.، دولت موظف شده است شرایطی را که اشخاص و گروههای یاد شده باید داشته باشند تا بتوانند از مزایای مبادلات مرزی استفاده کنند در آیین نامه مشخص کند. ولی دولت به درستی انجام وظیفه نکرده و آیین نامه به این موضوع نپرداخته است.

بعنوان سومین امتیاز، در مورد مبادلات مرزی، کارت مبادلات مرزی جایگزین کارت بازرگانی شده و نیازی نیست که مرزنشینان عضو اتاق بازرگانی و صنایع و معادن باشند تا بتوانند به مبادلات مرزی بپردازند. کارت مبادلات مرزی نیز برای خانوار صادر می شود و قدرت معاملاتی آن با تعداد افراد خانوار تعیین می گردد. در نتیجه، مطابق م ۷ قانون تشویق صادرات و تولید، ساکنین مناطق مرزی که با نقاط مرزی کشورهای همجوار مبادله می نمایند و همچنین سوداگران مناطقی که از مقررات پایاپای استفاده می کنند از تحصیل کارت بازرگانی معاف خواهند بود. کارت مبادلات مرزی توسط اداره بازرگانی محل و در صورت نبودن آن بخشداری محل^۸ بنام سرپرست خانواده صادر می گردد^۹ و به مدت یک سال^{۱۰} اعتبار دارد.^{۱۱}

مجموعه مطالب فوق، و ذکری که قانونگذار در مقام بیان از تعداد افراد خانوار و همینطور فرزندان نموده حکایت از آن دارد که قانونگذار اشخاص حقوقی اعم از اشخاص حقوقی ایرانی یا خارجی نظیر شرکتها را در این مورد «مرزنشین» محسوب ننموده و جز در مورد بازارچههای مرزی، در بحث از مبادلات مرزی امتیازات در نظر گرفته شده را به آنها تسری نداده است. البته، در ادامه ملاحظه خواهد شد که قانونگذار اجازه داده امتیازاتی که به افراد داده شده از طریق تعاونیهای مرزنشینان که دارای شخصیت حقوقی هستند اعمال شود اما حتی در این مورد نیز حق افراد است که از طریق تعاونیها اعمال می گردد و تعاونیها مستقلاً دارای حق نمی باشند.

ب. تعاونیهای مرزنشینان

اعضای تعاونیهای مرزنشینان را دارندگان کارت مبادلات مرزی تشکیل می دهند و این تعاونیها حقی را که دارندگان کارت مبادلات مرزی بصورت خانوادگی دارند را بطور دسته جمعی اعمال می کنند. بنابراین، تعاونیهای مرزنشینان در مقام جانشینی آنان از کلیه امتیازاتی که به ایشان اعطا شده بر خوردار می گردند. با توجه به رابطه جانشینی میان تعاونیها و مرزنشینان قدرت مبادلاتی هر تعاونی بستگی به تعداد اعضای آن و همچنین، تعداد افراد خانوارهای عضو آن دارد. مرزنشینان می توانند مطابق ماده ۱۶ آیین نامه اجرایی ق.م.ص.و.، با تحویل کارت خود به شرکت تعاونی مرزنشینان محل، در آن عضو شوند. شرکت تعاونی پس از دریافت کارت، مهر خود را در محل مخصوص روی کارت خواهد زد. شرکت مذکور فهرستی از کارتهایی را که دریافت و مهر نموده تهیه کرده و به تأیید اداره بازرگانی یا بخشداری محل می رساند.

مجوزهای مقرر در جداول مقررات صادرات و واردات طبق فهرست مربوطه اقدام به واردات کالاهای مورد نیاز خود بنمایند. تعهد ارزی برای صدور کالا توسط دارندگان کارت مبادلات مرزی یا شرکت تعاونی آنان در گمرک تودیع می شود و مهلت ورود کالاهای وارداتی هشت ماه از تاریخ تودیع تعهد ارزی کالای صادراتی خواهد بود. بموجب تبصره ۲ ماده ۱۷ آیین نامه اجرایی ق.م.ص.و.، در صورتیکه کالای وارداتی ظرف مهلت مقرر وارد نشود، گمرک موظف است عدم ایفای تعهد را جهت پیگیری قانونی به بانک مرکزی منعکس نماید.

بعنوان امتیاز دوم، دولت بعضی معافیتهای گمرکی را در این مورد در نظر گرفته است. بموجب تبصره ۱ ماده ۱۰ ق.م.ص.و.، کالاهای قابل ورود که خانوارهای مرزنشین برای مصارف شخصی خود وارد کشور می نمایند، با تصویب هیأت وزیران در مورد ارزاق عمومی از پرداخت سی درصد (۳۰٪) تا حداکثر معادل صد درصد (۱۰۰٪) حقوق گمرکی و سود بازرگانی متعلقه و در مورد لوازم خانگی از پرداخت حداکثر تا معادل پنجاه درصد (۵۰٪) حقوق گمرکی و سود بازرگانی متعلقه معاف می باشند. همچنین، مطابق تبصره ۱۹ آیین نامه اجرایی قانون تشویق صادرات و تولید مصوب مرداد ۱۳۳۴ با اصلاحات بعدی، کالاهایی که ساکنین مناطق مرزی بطور مبادله مرزی از کشورهای همجوار وارد می نمایند از پرداخت عوارض ۱۰ هزار تشویق صادرات معاف خواهند بود ولی سوداگران مشمول این معافیت نیستند.

لذا تعاونی‌های مذکور بطور عمده در استانهای حاشیه خلیج فارس و دریای عمان تشکیل گردیدند، بطوریکه این تعاونی‌ها ابتدا در استان بوشهر و پس از آن در هرمزگان و سپس در استان سیستان و بلوچستان شکل گرفتند. بر اساس قانون، مهاجرین جنگ که از مناطق مشمول مبادلات مرزی بودند نیز از تشکیل دهندگان اساسی تعاونی‌های مبادلات مرزی بوده‌اند. متمرکز بودن فعالیت این تعاونی‌ها باعث گردید که در مدت زمان کوتاهی بتوانند از رشد قابل ملاحظه‌ای در ارتباط با تعداد و اعضای برخوردار گردند. در واقع، تعاونیهای مرز نشینان از جمله تعاونیهای هستند که عملیات آنها بطور کلی در ارتباط با صادرات و واردات می‌باشد (عسگری و سایرین، ص ۲۰۵).

پ. پیلهوران

پیلهوران اشخاصی هستند حقیقی، ساکن مناطق استانهای مرزی که در چارچوب مقررات مبادلات یا پایایی مرزی اقدام به صدور و ورود کالا می‌کنند (گوهریان، ص ۲۶۴). برای پیلهوران کارت مخصوص، به نام کارت پیلهوری با احراز شرایطی توسط سازمان بازرگانی در منطقه‌ای که ساکن هستند، صادر می‌شود. پیلهوران کالاهایی را وارد یا صادر می‌کنند که تقریباً متناسب با نیاز منطقه با هماهنگی ادارات کل بازرگانی انتخاب و فهرست آن منتشر می‌شود. در مواردی که بموجب قراردادهای دولت با کشورهای همسایه، نوع کالای قابل ورود و صدور و میزان آن مشخص شده و امتیاز ورود و صدور از محل قرارداد به استانهای مرزی تفویض شده است، با رعایت ضوابط قرارداد و دستورالعملهای صادره ممکن است حتی اقلام غیر مجاز برای ورود از این محل مجاز شناخته شده باشد که منحصرراً تحت همین عنوان یعنی «مبادلات پیلهوری» وارد می‌شود.

ظاهراً پیلهوران اشخاصی هستند که کالاهای تولید شده در منطقه مرزی محل سکونت خود را از میان ساکنین آنها خریداری و جمع‌آوری نموده و به خارج از مرزها صادر می‌کنند و در مقابل جهت فروش به همان افراد، کالاهای مورد نیاز افراد همان منطقه را وارد می‌نمایند. به موجب ماده ۱۹ آیین‌نامه اجرایی ق.م.و.ص. افراد ساکن بخش‌های مرزی کشور که سه سال مستمر در این مناطق سکونت داشته و دارای اهلیت مندرج در ماده (۲۱۱) قانون مدنی برای خرید و فروش کالا می‌باشند می‌توانند با دریافت کارت پیلهوری^{۱۷} بنام خود، نسبت به مبادلات مرزی در چارچوب مقررات اقدام نمایند. کارت پیلهوری توسط اداره بازرگانی محل صادر می‌گردد و دارای يك سال اعتبار^{۱۸} از تاریخ صدور می‌باشد.

شرکت تعاونی می‌تواند یا ارائه فهرست مذکور به میزان مجموع سهمیه اعضای خود در چارچوب مقررات مربوط اقدام به مبادله مرزی نماید. خانوارهایی که کارت آنها توسط تعاونی مهر نشده و مایل به عضویت در تعاونی نیستند یا تعاونی در محل آنان تشکیل نگردیده است می‌تواند با ارائه کارت خود بدون حق توکیل در حد سهمیه تعیین شده مبادله مرزی نمایند.^{۱۲} البته، شرکتهای تعاونی مرز نشینان می‌توانند مطابق تبصره ماده ۱۶ ق.م.و.ص. همانند سایر اشخاص حقوقی^{۱۳}، خارج از مقررات مربوط به مبادلات مرزی در چارچوب مقررات عمومی صادرات و واردات اقدام به صادرات و واردات کالا نمایند. وزارت تعاون موظف است نظارت خود را بر شرکتهای تعاونی مرز نشینان به صورتی اعمال نماید که اقدامات شرکتهای مزبور مانع از اشتغال مولد در استانهای مربوط نشود.^{۱۴}

تشکیل تعاونی‌های مرز نشینان در ایران دارای سابقه‌ای نسبتاً طولانی است. در سال ۱۳۴۴ قانون مبادلات مرزی توسط شورای اقتصاد به تصویب رسید. هدف از این قانون، بر اساس اظهارات عنوان شده، افزایش رفاه حال مردم نواحی مرزی بود. در سال ۱۳۴۸، ساکنان هر يك از مناطق سه‌گانه مرزی اجازه یافتند که پس از تشکیل شرکتهای تعاونی، به این شرکتهای نمایندگی دهند که از طرف مرز نشینان عضو، نسبت به صدور و ورود کالاهای موضوع مبادلات مرزی و انجام تشریفات گمرکی اقدام نمایند.

قبل از انقلاب استقبال چندانی از مبادلات مرزی در چارچوب قانونی بعمل نیامده و اینگونه مبادلات از حجم قابل توجهی برخوردار نبوده‌اند و لذا در این ارتباط تعاونی‌های مرز نشینان بطور گسترده شکل نگرفتند. در سال ۱۳۶۱، سازمان مرکزی تعاون کشور جهت هماهنگی و متشکل نمودن مرز نشینان در استفاده از قانون مبادلات مرزی اقدام به تشکیل تعاونی‌های مرزی به صورت گسترده نمود. هدفهای کلی از تشکیل تعاونی‌های مذکور عبارت بودند از امکان استفاده بهتر از مبادلات مرزی برای مرز نشینان و توزیع صحیح و عادلانه کالا؛ سوق دادن مرز نشینان از قاچاق به سمت يك فعالیت اقتصادی سالم و مشروع؛ شکستن بازار سیاه مواد غذایی و کالاهای ضروری در منطقه؛ کم کردن مشکلات دولت در زمینه رساندن مواد غذایی و امکانات مختلف به مرز نشینان؛ جلوگیری از مهاجرت روستاییان و تخلیه جزایر؛ و بهبود وضع مردم منطقه و ایجاد رفاه برای آنان.

از آنجا که قسمتهای عمده‌ای از مناطق مرزی در سالهای پس از انقلاب در قلمرو مناطق جنگی کشور بودند

آنها، با در نظر گرفتن همان شرایط به وزارت کشور اجازه داده شده است در مناطق گرمی و پارس آباد واقع در استان اردبیل دو بازارچه مشترک مرزی تأسیس نماید.^{۲۰} مطابق مقررات مربوطه، کلیه اشخاص حقیقی ساکن در مناطق مرزی و اشخاص حقوقی که در مناطق مذکور فعالیت می نمایند مجاز به فعالیت در بازارچه‌های مرزی هستند.^{۲۱} وضعیت خاص بازارچه‌های مرزی، سبب معافیت بازرگانان شاغل در آنها از بعضی الزامات تجارت خارجی نظیر تعهد ارزی، و ارائه مدارک خاص گردیده است. بنابراین، صادرات کالا در اینگونه بازارچه‌ها^{۲۲} صرفاً با ارائه تعهدنامه کتبی صادر کننده که به تأیید مسئول بازارچه مرزی رسیده باشد، قابل انجام بوده و نیاز به ارائه تعهد ارزی نمی باشد. همچنین، ورود و ترخیص کالا در بازارچه‌های مرزی صرفاً با ارائه فاکتور فروش غرفه‌های بازارچه‌های مرزی کشور امکانپذیر بوده و نیاز به ارائه سایر مدارک از قبیل بیش برگ (پروفورما) و بارنامه حمل نمی باشد.^{۲۳}

انجام تجارت خارجی در بازارچه‌های مرزی امری استثنایی تلقی می شود بنابراین تحت شرایط خاص انجام می گیرد. سقف معینی برای مبادله در این بازارچه‌ها در نظر گرفته می شود و نوع خاصی از کالاها در آنها قابل مبادله می باشند. بقای این بازارچه‌ها نیز منوط به آن است که واردات آنها بیشتر از صادراتشان نباشد. در نتیجه، وزارت بازرگانی مکلف شده است به پیشنهاد کارگروه‌های (کمیته‌های) توسعه صادرات غیر نفتی استان‌هایی که در مناطق مرزی کشور قرار دارند، سقف مبادلات هر یک از بازارچه‌های مرزی و کالاهایی که قابل مبادله توسط این بازارچه‌ها هستند را تعیین و به آنها ابلاغ نماید. حجم مبادلات هیچ یک از بازارچه‌های مرزی (مجموع صادرات و

مطابق ماده ۲۰ آیین‌نامه اجرایی ق.م.و. دارندگان کارت پیموری می توانند بدون حق توکیل، ظرف یک سال اعتبار کارت خود، کالاهایی را که صادرات آنها مجاز است یا با صادرات آنها موافقت کلی شده است، با رعایت مقررات مربوطه، به کشور یا کشورهای مقابل محل سکونت خود صادر کرده و در مقابل کالاهای صادر شده، کالاهای مجاز یا مشروط مورد نیاز خود را که فهرست آن توسط وزارت بازرگانی تهیه و اعلام می گردد با کسب مجوزهای مربوط در جدول مقررات صادرات و واردات و پرداخت حقوق گمرکی و سود بازرگانی مربوط، از کشورهای مذکور و مناطق آزاد تجاری و صنعتی یا مناطق ویژه حراست شده وارد و ترخیص نمایند.

هر مرحله صدور، موکول به ورود کالا و تسویه معادل مبلغ ارزش کالای صدور است. پیلهوران تحت نظارت سازمان بازرگانی استانها، صادرات و واردات انجام می دهند و این ادارات از طریق ارتباط مستمر با بازارهای خارجی مواردی مانند قیمت کالاها در بازارهای مقصد و تسهیلات بازاریابی را در اختیار پیلهوران قرار می دهند (نورمحمدی، ص ۲۷).

بموجب تبصره ۲ ماده ۸ ق.م.و.، پیلهوران در صورت اقدام به ورود کالا جهت مصرف شخصی خود از مراجعه به وزارت بازرگانی جهت اخذ مجوز ورود و ثبت سفارش معاف شده اند.

ت. بازارچه‌های مرزی

در راستای حمایت از مبادلات مرزی و ایجاد امکانات لازم برای مبادلات مرزی توسط مرز نشینان، تعاوتهای آنان و پیلهوران، در ماده ۱۱ ق.م.و. به دولت اختیار داده شده است در هر یک از مناطق مرزی که ایجاد بازارچه مرزی را سودمند تشخیص می دهد با رعایت اولویت‌هایی چون استعداد محلی، ضرورت اشتغال، و ضرورت توسعه روابط تجاری با کشور همسایه به ایجاد آن دست زند. در حال حاضر، بازارچه‌های مرزی ایران و ترکیه در سه نقطه مرزی استان آذربایجان غربی در ارومیه، خوی و ماکو واقع شده و پیلهوران شهرهای یاد شده به مبادلات مرزی یا شهرهای همجوار کشور ترکیه اشتغال دارند (خوفی، ص ۱۰۶). همچنین، بموجب مصوبه ۷۹/۷/۱۳ هیأت وزیران، وزارت کشور مجاز گردیده است با ایجاد تأسیسات مورد نیاز گمرک و با رعایت مقررات مربوط به بازارچه‌های مشترک مرزی و تفاهم منعقد با کشورهای همجوار، در منطقه مهران از استان ایلام و بندر جاسک، شهر هرمزگان، منطقه تیاب و بندر کنگ در استان هرمزگان بازارچه مرزی تأسیس نماید. علاوه بر

○ در مورد مبادلات مرزی، کارت مبادلات مرزی جایگزین کارت بازرگانی شده و نیازی نیست که مرز نشینان عضو اتاق بازرگانی و صنایع و معادن باشند تا بتوانند به مبادلات مرزی بپردازند. کارت مبادلات مرزی نیز برای خانوار صادر می شود و قدرت معاملاتی آن با تعداد افراد خانوار تعیین می گردد.

در هر سال ارزش کالاهای قابل ورود و صدور هر بازارچه هر يك تا سقف ۵ میلیون دلار (جمعاً ۵ میلیون دلار) تعیین گردیده است. البته، جایجایی سقف ارزش مبادلات (اعم از صادرات و واردات) بین کلیه بازارچه‌های مشترک مرزی با تأیید وزارتخانه‌های بازرگانی و کشور امکان‌پذیر خواهد بود.

مطابق ماده ۲۳ آیین‌نامه اجرایی ق.م.و.ص.و. ایجاد تأسیسات اداری و زیربنایی، همچنین تأسیسات مورد نیاز گمرک برای استقرار ماموران خود و سایر سرمایه‌گذارها در بخش ایرانی بازارچه مرزی، بعهدہ استانداری مربوطه است ولی از نظر احداث بازارچه در نقطه صفر مرزی، چگونگی حفظ انتظامات، و کنترل تردد افراد باید با مرزبانی هماهنگی لازم بعمل آید. طبق تبصره آن ماده، چگونگی فعالیت افراد در بازارچه و نحوه تردد ایشان به بازارچه را استانداری محل با صدور مجوز مشخص می‌کند.

ث. ملوانان

بدلیل طبع کار ملوانان و کارکنان شناورها و ارتباط کاری ایشان با کشورهای خارجی، اصولاً، مزایایی که برای مرزنشینان و تعاونیهای آنها از نظر صادرات و واردات کالا در نظر گرفته شده به این قشر نیز اختصاص یافته است. البته، مطابق ماده ۱۸ آیین‌نامه اجرایی ق.م.و.ص.و. استفاده از مزایای در نظر گرفته شده جهت ورود و صدور کالا^{۲۶} توسط کارکنان و ملوانان شناورهایی که بین سواحل جمهوری اسلامی ایران و سایر کشورها تردد می‌کنند منوط به داشتن کارت شناسایی معتبر از سازمان بنادر و کشتیرانی است. کارکنان و ملوانانی که کارت مذکور را داشته باشند، از مزایای شرکتهای تعاونی مرزنشینان یا خانواده‌های مرزنشین بر خوردار می‌باشند و می‌توانند به تعداد افراد تحت تکفل خود کالاهای قابل ورود شرکت‌ها یا خانواده‌های مذکور را با رعایت شرایط مقرر و با استفاده از تسهیلات پیش‌بینی شده وارد و ترخیص نمایند. در ضمن، تبصره ماده فوق، هر يك از کارکنان و ملوانان یادشده می‌توانند^{۲۷} علاوه بر استفاده از مزایای مذکور، برای چهار نوبت در سال و هر بار تا میزان يك میلیون (۱,۰۰۰,۰۰۰) ریال کالا از محل فهرست کالاهای قابل ورود توسط مرزنشینان را وارد و با استفاده از تسهیلات مقرر ترخیص نمایند.

ج. کارگران و ایرانیان شاغل در خارج از کشور

بموجب تبصره ۲ ماده ۱۰ ق.م.و.ص.و. کارگران و ایرانیان شاغل در خارج از کشور می‌توانند ماشین‌آلات

واردات) نمی‌تواند از پنجاه میلیون (۵۰,۰۰۰,۰۰۰) دلار در سال فراتر رود و تحت هر شرایطی می‌بایست میزان صادرات بازارچه‌های مرزی بیشتر از میزان واردات آنها یا حداقل مساوی آن باشد.

بی‌گمان ایجاد بازارچه مرزی تجربه‌ای بسیار امیدوار کننده برای انجام گرفتن سریع کارها و آموزش و کسب تبحر در زمینه تجارت خارجی است. بعیند نیست که این بازارچه‌ها بتوانند نقش مهمی در تجارت خارجی بازی و جای مهمی در تجارت خارجی برای خود باز کنند. گذشته از آن، ایجاد چنین بازارچه‌هایی مقدمه اتحاد تجاری با کشورهای همسایه و حتی مقدمه ایجاد بازارهای سه یا چندجانبه خواهد بود. زیرا مطابق ماده ۲۲ آیین‌نامه اجرایی ق.م.و.ص.و. بازارچه مرزی محوطه‌ای است محصور، واقع در نقطه صفر مرزی و در جوار گمرکات مجاز به انجام تشریفات ترخیص کالا یا مکانهایی که طبق تفاهم‌نامه‌های منعقد شده بین ایران و کشورهای همجوار تعیین می‌شود. اهالی دو طرف مرز می‌توانند تولیدات و محصولات کشور را با رعایت مقررات صادرات و واردات برای دادوستد در این بازارچه عرضه نمایند. البته، طبق تبصره ۱ ماده ۲۲ آیین‌نامه اجرایی ق.م.و.ص.و.، استقرار گمرک در درب ورود و خروج این بازارچه‌ها ضروری است و اعمال مقررات صادرات و واردات و نظارت بر رعایت آن در بازارچه‌ها بر عهده گمرک می‌باشد؛ تأسیس بازارچه مرزی نیز ضمن رعایت اولویت‌های مقرر در قانون باید مسبوق به تفاهم‌نامه‌های منعقد شده دو جانبه با کشورهای همجوار باشد و پس از تصویب کمیسیون اقتصاد هیأت دولت صورت گیرد. مطابق تبصره ۳ ماده فوق، فهرست کالاهای قابل دادوستد در بازارچه و میزان ارزشی آنها را وزارت بازرگانی یا در نظر گرفتن امکانات و نیازمندیهای استانهای مرزی و تفاهم‌های بعمل آمده با کشور مقابل و مقررات صادرات و واردات کشور، تهیه و اعلام می‌نماید.

علیرغم شرایط خاصی که برای بازارچه‌های مرزی در نظر گرفته می‌شود، قانونگذار با نوعی حزم و احتیاط با آنها رفتار می‌کند تا جایی که مطابق تبصره ۴ آیین‌نامه اجرایی ق.م.و.ص.و. ورود و خروج کالا به بازارچه‌ها منوط به رعایت کلیه قوانین و شرایط مقرر برای ورود و صدور کالا است و کالاهای وارداتی به کشور از طریق بازارچه‌ها مشمول تخفیف یا معافیت حقوق گمرکی و سود بازرگانی نمی‌باشند^{۲۸} مگر اینکه تخفیف یا معافیت به اعتبار واردکننده یا نوع کالا تعلق گیرد. دیگر اینکه، ورود هر نوع کالا از طریق بازارچه‌های مرزی^{۲۹} موکول به صدور کالا بوده و

اینگونه کارگران و ایرانیان شاغل در خارج کشور می‌توانند عاملیت واردات کالا را به تعاونی کارگران شاغل در خارج کشور یا در صورت نبودن تعاونی به اشخاص دیگر واگذار کنند. همچنین، مطابق تبصره ۲ آن ماده، واردات کالا توسط کارگران یادشده و ایرانیان شاغل در خارج کشور از سایر مبادی ورودی کالا و یا مازاد بر سقف مندرج در این ماده مطابق مقررات عمومی کشور خواهد بود.

همچنین، کارگران ایرانی شاغل در خارج از کشور که دارای کارنامه شغلی صادره از وزارت کار و امور اجتماعی هستند، می‌توانند^{۲۹} به صورت جمعی یا فردی درآمدهای ارزی خود را از طریق شعب بانکهای ایرانی خارج از کشور به شعب بانکهای مربوط در داخل کشور منتقل نمایند و طبق نرخ‌های مرضی طرفین به اشخاص ثالث واگذار کنند. همچنین، واردات کالاهای ورود مجاز در مقابل صادرات از محل منابع ارزی فوق، از طریق گشایش اعتبار اسنادی مجاز است.

نتیجه‌گیری:

۱. مزایایی که برای مرزنشینان در نظر گرفته شده از طریق تعاونیهای آنان قابل اعمال است و در این رابطه، تعاونیهای مرزنشینان از مزایای خاص دیگری برخوردار نمی‌باشند.

۲. اگر چه همه مزایایی که برای مرزنشینان در نظر گرفته شده به ملوانان و کارکنان شناورها نیز اعطا گردیده ولی گروه دوم از مزایای اضافی دیگری نیز برخوردارند.

۳. اگر چه گروه مورد مطالعه همگی از اخذ کارت بازرگانی معاف می‌باشند ولی کارتهای دیگری جایگزین این کارت گردیده است. در این رابطه، خانوارهای مرزنشین موظف به داشتن کارت مبادلات مرزی، پیلهوران موظف به داشتن کارت پیلموری، ملوانان و کارکنان شناورها موظف به داشتن کارت ملوانی (کارت شناسایی معتبر از سازمان کشتیرانی) و کارگران و ایرانیان شاغل در خارج موظف به داشتن کارنامه شغلی و مجوز وابسته کار یا وزارت کار می‌باشند. دارندگان کارت بازرگانی تاجر محسوب می‌شوند و بدلیل تاجر محسوب شدن دارای تکالیف و وضعیتهای حقوقی خاصی هستند برای مثال، موظفند مشخصات خود را در دفتر ثبت تجار به ثبت برسانند، برای معاملات خود از دفاتر تجاری استفاده کنند، در کلیه مکاتبات و مراسلات خود شماره ثبت خود را ذکر نمایند، و در صورت توقف از پرداخت بدهی خود ورشکسته می‌شوند. در نتیجه، این سؤال به ذهن می‌رسد که آیا دارندگان کارتهای فوق نیز تاجر

○ در راستای حمایت از مبادلات مرزی و ایجاد امکانات لازم برای مبادلات مرزی توسط مرزنشینان، تعاونیهای آنان و پیلهوران، در ماده ۱۱ ق.م.و. به دولت اختیار داده شده است در هر یک از مناطق مرزی که ایجاد بازارچه مرزی را سودمند تشخیص می‌دهد با رعایت اولویتهایی چون استعداد محلی، ضرورت اشتغال، و ضرورت توسعه روابط تجاری با کشور همسایه به ایجاد آن دست زند.

صنعتی، ابزار و مواد اولیه مورد نیاز کشور را با رعایت میزان و استفاده از معافیت درصدی از سود بازرگانی که متفقاً توسط وزارت بازرگانی، وزارت کار و امور اجتماعی، و وزارتخانه‌های صنعتی ذیربط تعیین و به تصویب هیأت وزیران می‌رسد را وارد نمایند. البته انجام این امر دارای شرایطی است. توضیح اینکه، مطابق ماده ۲۱ آیین‌نامه اجرایی ق.م.و. کارگران و ایرانیان شاغل در خارج کشور که دارای کارنامه شغلی از وابسته کار جمهوری اسلامی ایران در کشور متوقف فیه یا وزارت کار و امور اجتماعی هستند، مجازند سالانه جمعاً تا سقف ارزشی بیست میلیون (۲۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال ماشین آلات صنعتی، ابزار آلات و مواد اولیه به استثنای اقلام موضوع فهرست معین شده را با کسب مجوز وابسته کار یا وزارت کار و امور اجتماعی و بدون انتقال ارز^{۲۸} از طریق کلیه مبادی ورودی کشور با پرداخت حقوق گمرکی و سود بازرگانی یا از طریق مناطق آزاد تجاری-صنعتی یا مناطق ویژه حراست شده گمرکی و با استفاده از (۴۰٪) معافیت سود بازرگانی در مورد ماشین آلات و ابزار و (۲۰٪) معافیت سود بازرگانی در مورد مواد اولیه، بدون ارائه کارت بازرگانی و بدون اخذ مجوزهای مقرر در جداول مقررات صادرات و واردات، با رعایت سایر مقررات مربوط از گمرک ترخیص نمایند. برای ترخیص، ارائه کارنامه شغلی و مجوز وابسته کار یا وزارت کار و امور اجتماعی کافی است و حضور دارنده کارنامه شغلی الزامی نمی‌باشد.

طبق تبصره ۱ ماده ۲۱ آیین‌نامه اجرایی ق.م.و. ص.و.

محسوب شده و تکالیف و وضعیت تجار را خواهند داشت. بنظر می‌رسد مرز نشینان، ملوانان، کارگران و ایرانیان شاغل در خارج از کشور چون حسب قانون وارداتی که انجام می‌دهند برای مصارف شخصی است و صادرانشان برای تأمین ارز مورد نیاز جهت وارداتشان می‌باشد تاجر محسوب نمی‌شوند ولی در مورد پیلهوران این گفته صادق نیست چون پیلهوران به خرید و فروش مواد وارداتی و صادراتی و واردات و صادرات برای فروش اشتغال دارند و با توجه به تعاریف مندرج در قانون تجارت تاجر محسوب می‌شوند. تعاونی‌ها در قالب شرکت تشکیل می‌شوند و شرکتهای همگی تاجر محسوب و مشمول مقررات مربوطه هستند.

۴. در امتیازات اعطا شده، قانونگذار سرپرست خانواده را نماینده اعضای خانواده قلمداد نموده و اختیار اعمال و استفاده امتیازات مربوطه را به سرپرست خانواده واگذار نموده است. این عمل ضمن جلوگیری از مراجعات و اقدامات فردی جهت واردات و صادرات چنین امتیازاتی را بطور غیر مستقیم نیز قابل بهره‌برداری ساخته است. در مرحله بالاتر، این حق توسط سرپرست خانوار نیز قابل واگذاری به تعاونیهای مرز نشینان می‌باشد. امکان اینگونه جانشینی بهره‌برداری از تسهیلات در نظر گرفته شده را هر چه بیشتر آسان نموده است. این حالت، اگر چه در مورد ملوانان وجود ندارد یا در قانون ذکر از آن نشده است ولی کارگران یا ایرانیان شاغل در خارج از کشور نیز می‌توانند عاملیت امتیازات مربوطه به خود را به تعاونیهای خود یا به سایر اشخاص واگذار نمایند. در این رابطه، اعطای جانشینی به تعاونیهای مربوطه کمتر دارای ابهام است ولی اعطای امتیاز مربوطه به اشخاص ثالث با توجه به ماهیت اینگونه امتیازات یعنی شخصی بودن آنها جای انتقاد دارد. در موردی شبیه به همین، به خانوارهای مرز نشینان حق توکیل جهت اعمال حق داده نشده است.

۵. با توجه به اطلاق ماده ۱۱ ق.م.و.س.و. بازارچه‌های مرزی فقط به معاملات خانوارهای مرز نشین و تعاونیهای آنان اختصاص ندارد ولی آیین‌نامه با بکار بردن عباراتی نظیر «اهالی دو طرف مرز» و «نیاز مندیهای استانهای مرزی» بطور ضمنی معامله در این بازارچه‌ها را به خانوارهای مرز نشین و تعاونیهای آنان اختصاص داده است. تصویب‌نامه‌های دولت نظیر تصویب‌نامه راجع به صادرات کالا در بازارچه‌های مرزی مصوب ۷۷/۳/۳ نیز به همین نحو عمل نموده‌اند. اما، با توجه به اینکه در مقام مخالفت میان آیین‌نامه یا تصویب‌نامه با قانون، قانون حکومت می‌کند، با ترکیب فعلی قانون و آیین‌نامه آن، نمی‌توان مانع معاملات

سایرین در بازارچه‌های مرزی شد.

۶. برای امکان اشتغال به فعالیت تجاری در بازارچه‌های مرزی توسط اشخاص حقوقی ملاک، «فعال بودن» آنها در مناطق مرزی مربوطه است و «مقیم بودن» آنها در آن مناطق ملاک نیست. در حالیکه، می‌دانیم بموجب ماده ۵۹۰ قانون تجارت ایران، اقامتگاه شخص حقوقی محلی است که اداره شخص حقوقی در آنجا است. در نتیجه، ممکن است اقامتگاه شرکتی در تهران و محل فعالیت او در یکی از مناطق مرزی باشد و به این ترتیب چنین شرکتی مجاز به بهره‌مندی از مزایای بازارچه‌های مرزی خواهد بود.

۷. بنظر می‌رسد در جهت حمایت از مرز نشینان لازم است علاوه بر حمایتی که از نظر مبادلات مرزی از ایشان می‌شود حمایتهایی نیز جهت تسهیل تولید در مناطق مرزی برای ایشان وجود داشته باشد.

۸. مبادلات مرزی مبادلاتی همسایه‌ای هستند بنابراین سایر موارد، نظیر مبادله با کشورهای غیر هم‌مرز با ایران و همچنین مبادله با سایر کشورهای هم‌مرز با ایران توسط مرز نشینان یک منطقه خاص را در بر نمی‌گیرند. البته، در مورد مرز نشینان و تعاونیهای آنان و هم‌منظور سایرین این حق نفی نشده است که بتوانند بعنوان تاجر عمل نموده و با تحصیل کارت بازرگانی بطور اصولی به تجارت خارجی بپردازند. در این رابطه، برخلاف مرز نشینان و تعاونیهای آنان پیلهوران می‌توانند در مقابل صادرات به کشور یا کشورهای مقابل محل سکونت خود، متقابلاً از آن کشورها و استثناً از مناطق آزاد تجاری و صنعتی یا مناطق ویژه

○ بی‌گمان ایجاد بازارچه مرزی تجربه‌ای بسیار امیدوار کننده برای انجام گرفتن سریع کارها و آموزش و مهارت یابی در زمینه تجارت خارجی است. بعید نیست که این بازارچه‌ها بتوانند نقش مهمی در تجارت خارجی بازی و جای مهمی در تجارت خارجی برای خود باز کنند. گذشته از آن، ایجاد چنین بازارچه‌هایی مقدمه اتحاد تجاری با کشورهای همسایه و حتی مقدمه ایجاد بازارهای سه یا چند جانبه خواهد بود.

هزینه‌های گمرکی و حق ثبت سفارش از هر نقطه وارد و ترخیص نمایند.

واردات کالاهای غیر مجاز و مجاز مشروط تا میزان و ارزش مندرج در فهرست مربوطه برای ساکنان منطقه درجه یک مجاز است. البته، حمل این گونه کالا به سایر نقاط کشور قاچاق محسوب می‌شود.

ب. منطقه درجه دو (جزایر قشم، هرمز، هنگام، لارک، تنب بزرگ و تنب کوچک و آبادیه‌های متصل به مرز سواحل خلیج فارس و دریای عمان که از بندر دیلم شروع و به بندر گواتر ختم می‌شود باستثنای محدوده بندر بوشهر و بندرعباس که از اولین منطقه مرزی بندر گواتر شروع و به آخرین منطقه مرزی شهرستان زابل پایان می‌یابند)؛ کلیه ساکنین مناطق درجه دو می‌توانند برای مبلغ معینی در سال، کالای مجاز اعم از محصول محلی و یا غیر محلی از کشور صادر و همان مبلغ کالا طبق فهرست مربوطه وارد و تا مبلغ معینی با معافیت از مجموع حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض و حق ثبت سفارش ترخیص نمایند.

ج. منطقه درجه سه (سایر قراة مرزی متصل به مرز و جزایری که نام آنها در بند «الف» و «ب» ذکر نشده است)؛ ساکنین مناطق درجه سه می‌توانند برای هر نفر تا مبلغ معینی در سال کالای مجاز را با سپردن تعهدنامه مبادله مرزی از کشور صادر و در مقابل تا همان مبلغ کالا طبق فهرست ضمیمه وارد و با پرداخت حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض و هزینه گمرکی و حق ثبت سفارش ترخیص و بیمان خود را واریز نمایند. (شرکت صادراتی صنایع ملی ایران، بررسی صادرات غیر نفتی کشور (۱۳۵۲-۱۳۶۴)، ص ۲۴)

۷. اصلاحیه آیین‌نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات مصوب ۸۱/۶/۸۰ هیأت وزیران این مبلغ را چهار میلیون و چهارصد هزار (۴,۴۰۰,۰۰۰) ریال تعیین کرده است.

۸. در اسفند ماه هر سال تا پایان فروردین ماه سال بعد

۹. تبصره ۲ ماده ۱۵ قانون مقررات صادرات و واردات

۱۰. تمدید کارت‌های مبادلات مرزی برای سالهای بعد موکول به انجام تشریفات مقرر در این ماده می‌باشد.

۱۱. بموجب تبصره ۳ ماده ۱۵ قانون فوق، نوزادان خانواده‌های دارنده کارت مبادلات مرزی در صورتی که عضو ششم به بعد خانواده باشند مشمول تسهیلات مبادلات مرزی نخواهند بود.

۱۲. بموجب تبصره ۱ ماده ۱۵ تصویب‌نامه مورخ ۷۷/۴/۲۸، سقف ارزش کالاهای قابل ورود توسط خانوارهای مرز نشین و شرکتهای تعاونی مرز نشینان به میزان دو بیست میلیون (۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰) دلار در هر سال تعیین می‌شود. تعیین سهمیه هر یک از استانهای مشمول تسهیلات مبادلات مرزی از رقم مذکور بر عهده کمیته مندرج در تبصره (۱) ماده (۱۷) این تصویب‌نامه خواهد بود.

۱۳. انجام فعالیتهای تجاری موضوع این تبصره علاوه بر سقف

حراست شده اقدام به واردات نمایند. البته، پیل‌موران برخلاف مرز نشینان، مبادلاتی که انجام می‌دهند بصورت پایاپای است و آنان در مقابل وارداتی که انجام می‌دهند موظف به صادرات هستند.

یادداشتها

۱. هیأت وزیران در ۱۳۷۹/۱۰/۱۸ تصویب نمود:

۱. در تبصره ۱ ماده ۱۵ اصلاحی آیین‌نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات، عبارت «استانهای گیلان و مازندران از شمول این ماده مستثنی هستند و» حذف می‌شوند.

۲. در تبصره ۱ ماده ۱۶ آیین‌نامه یاد شده، موضوع تصویب‌نامه ۱۵۵۸ شماره ۲۸۹۳۲/ت ۱۷۷۹۲ مورخ ۱۳۷۷/۵/۶، عبارت «دویست میلیون (۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰) دلار» به عبارت «سیصد میلیون (۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰) دلار» تغییر می‌یابد.

۲. ماده ۱۵ آیین‌نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات اصلاحی ۷۷/۳/۸۰ هیأت وزیران (همچنین، بموجب اصلاحیه م ۱۵ آیین‌نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات مصوب ۷۸/۴/۳۰ هیأت وزیران، اهالی کلیه بخشهای مرزی استانهای کشور، به استثنای جمعیت ساکن شهرهای مرکز شهرستانهای مرزی، با دریافت کارت مبادلات مرزی مشمول تسهیلات مبادلات مرزی خواهند بود.)

۳. تبصره ۱ ماده ۱۵ قانون مقررات صادرات و واردات اصلاحی ۷۷/۳/۸۰ هیأت وزیران

۴. بموجب ماده ۶ قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز مصوب جلسه مورخ ۱۳۷۴/۲/۱۲ مجمع تشخیص مصلحت نظام و مصوبه شماره ۶۱۲۱۲/ت ۱۱۵۵۵ مورخ ۱۳۷۴/۲/۲۷ هیأت وزیران شرکتهای تعاونی مرز نشینان و خانوارهای مرز نشین در صورت صدور کالا باید ارزش حاصل را به سیستم بانکی کشور معرفی و به نرخ صادراتی به بانک مربوطه بفروشند.

۵. کالاهای مجاز برای صدور و یا ورود در قانون مقررات صادرات و واردات ذکر گردیده است.

۶. از نظر مبادلات مرزی، بموجب مصوبه مورخ ۱۳۵۱/۸/۲۷ و اصلاحات مربوط به آن، مناطق مرزی و سواحل کشور و جزایر خلیج فارس به سه منطقه تقسیم می‌شدند و شرایط مبادلات آنها به شرح زیر بود:

الف. منطقه درجه یک (جزایر کیش، سیرى، ابوموسی، خارک، هندورابی و لاوان)؛ هر یک از ساکنین مناطق درجه یک می‌توانند هر نوع کالای صادراتی مجاز محصول محل را بدون دادن تعهد ارزی و با معافیت از پرداخت حقوق گمرکی و سود بازرگانی صادر و هر نوع کالا را باستثنای کالاهای ممنوع ورود و غیر مجاز تا مبلغ معینی برای هر نفر در سال بدون پرداخت حقوق گمرکی و سود بازرگانی، عوارض،

قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۷۴/۲/۱۲ مجمع تشخیص مصلحت نظام

تصمیم مورخ ۷۸/۵/۱۶ ستاد اقتصادی دولت در خصوص ضوابط و نحوه فعالیت بازرچه‌های مرزی

تصویب‌نامه شماره ۶۱۲۱۲/ت/۱۱۵۵۵ هم‌مورخ ۱۳۷۴/۲/۲۷ هیأت وزیران

تصویب‌نامه مورخ ۷۹/۷/۱۳ وزیران

تصویب‌نامه مورخ ۱۳۷۹/۱۰/۱۸ هیأت وزیران

تصویب‌نامه مورخ ۱۳۷۳/۳/۲ کمیته موضوع بند ۳ تبصره ۲۹ قانون بودجه سال ۱۳۷۳

تصویب‌نامه مورخ ۱۳۵۱/۸/۲۷ هیأت وزیران

تصویب‌نامه مورخ ۷۷/۴/۲۸ هیأت وزیران

تصویب‌نامه مورخ ۷۷/۳/۳ هیأت وزیران راجع به صادرات کالا در بازرچه‌های مرزی

تصویب‌نامه مورخ ۷۷/۳/۳ هیأت دولت راجع به تأسیس بازرچه‌های مشترک مرزی در مناطق گرمی و پارس آباد

تصویب‌نامه مورخ ۷۸/۳/۵ هیأت وزیران در خصوص درآمد ارزی کارگران ایرانی شاغل در خارج از کشور ۷۸/۳/۵

تصویب‌نامه مورخ ۱۳۷۹/۳/۹ هیأت وزیران در خصوص اصلاح فهرست کالاهای قابل ورود توسط مرز نشینان و تعاونی‌های آنها

آیین‌نامه اجرایی قانون تشویق صادرات و تولید مصوب مرداد ۱۳۳۴ با اصلاحات بعدی

آیین‌نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات مصوب ۱۳۷۲ هیأت وزیران با اصلاحات و الحاقات بعدی

اصلاحیه تصویب‌نامه شماره ۲۸۹۳۲/ت/۱۷۷۹۲ هم‌مورخ ۱۳۷۷/۵/۶ هیأت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۷۷/۳/۹

بخشنامه شماره ۱۰۱۹/هم‌مورخ ۱۳۷۳/۳/۱۷ بانک مرکزی ج.ا.ا.

خوفی، منوچهر (۱۳۷۸)، راهنمای صادرات به ترکیه، مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ۱۳۷۸

شرکت صادراتی سازمان صنایع ملی ایران (۱۳۶۶)، بررسی صادرات غیر نفتی کشور (۱۳۵۲-۱۳۶۴)، انتشارات سازمان صنایع ملی ایران

شرکت صادراتی سازمان صنایع ملی ایران (۱۳۶۶)، روش‌های تشویق صادرات در هندوستان، کره جنوبی، یوگسلاوی، ترکیه؛ انتشارات سازمان صنایع ملی ایران

عسگری، علی و حمیدرضا اشرف‌زاده (۱۳۶۹)، بررسی جایگاه تعاون در بازرگانی خارجی کشور، مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی

گوهریان، محمدابراهیم (۱۳۷۹)، مدیریت صادرات غیر نفتی، مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی

نور محمدی، خسرو (۱۳۷۳)، جنبه‌های اقتصادی مبادلات مرزی، مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی

مشخص شده در تبصره (۱) این ماده خواهد بود.

۱۴. تبصره ۳ ماده ۱۵ اصلاحی تصویب‌نامه مورخ ۷۷/۳/۱۰

۱۵. بنابر تبصره الحاقی ماده ۴ قانون مبادلات مرزی

۱۶. بموجب ماده ۲۱۱ قانون مدنی، برای اینکه متعاملین اهل محسوب شوند باید بالغ و عاقل و رشید باشند.

۱۷. صادرات پیلهوران نیز مشمول مفاد توضیحات ماده ۱۵ آیین‌نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات می‌باشد.

۱۸. تبصره ماده ۱۹ آیین‌نامه اجرایی فوق

۱۹. بموجب مصوبه فوق، ورود کالا از بازرچه‌های مرزی هرگز با معافیت از پرداخت بیست درصد (۲۰٪) سود بازرگانی متعلقه مجاز است.

۲۰. تصویب‌نامه راجع به تأسیس بازرچه‌های مشترک مرزی در مناطق گرمی و پارس آباد مصوب ۷۷/۳/۳ هیأت دولت

۲۱. تصویب‌نامه راجع به صادرات کالا در بازرچه‌های مرزی مصوب ۷۷/۳/۳ هیأت دولت

۲۲. تصویب‌نامه فوق

۲۳. ثبت آماری در محل هر بازرچه توسط نماینده وزارت بازرگانی انجام خواهد شد.

۲۴. بموجب تصمیم ستاد اقتصادی دولت در خصوص ضوابط و نحوه فعالیت بازرچه‌های مرزی مصوب ۷۸/۵/۱۶ مقررات «واردات قبل از صادرات» در بازرچه‌های مرزی ملغی شده است.

۲۵. تصویب‌نامه راجع به تأسیس بازرچه‌های مشترک مرزی در مناطق گرمی و پارس آباد مصوب ۷۷/۳/۳ هیأت دولت

۲۶. مزایای موضوع ماده ۱۰ قانون مقررات صادرات و واردات

۲۷. بموجب اصلاحیه آیین‌نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات مصوب ۸۰/۴/۶ هیأت وزیران: تبصره الحاقی ماده ۱۸ آیین‌نامه اصلاح گردید.

۲۸. بموجب بخشنامه شماره ۱۰۱۹/هم‌مورخ ۱۳۷۳/۳/۱۷ بانک مرکزی ج.ا.ا. مستند به مصوبه جلسه مورخ ۱۳۷۳/۳/۲ کمیته موضوع بند ۳ تبصره ۲۹ قانون بودجه سال ۱۳۷۳ مقرر گردیده است کارگران و ایرانیان شاغل در خارج کشور جهت کسب مجوز واردات اعلامیه فروش ارز به سیستم بانکی کشور ارائه نمایند.

۲۹. تصویب‌نامه هیأت وزیران در جلسه مورخ ۷۸/۳/۵ در خصوص درآمد ارزی کارگران ایرانی شاغل در خارج از کشور ۷۸/۳/۵

منابع و مآخذ:

قانون تجارت ایران

قانون تشویق صادرات و تولید مصوب بهمن ماه ۱۳۳۳ کمیسیون مشترک دو مجلس با اصلاحات بعدی

قانون متمم بودجه سال ۱۳۴۶ کل کشور

قانون مدنی ایران

قانون مقررات صادرات و واردات مصوب ۱۳۷۲